

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Средняя общеобразовательная школа с.Арыг-Бажы
муниципального района «Улуг-Хемский кожуун Республики Тыва»

«Рассмотрено»

Руководитель ШУМО

_____/Хактыг-оол Ч.Д./

Протокол № ____

«__» ____ 2024г.

«Согласовано»

зам.директора по УВР

_____/Дамба В.В./

«__» ____ 2024г.

«Утверждаю»

директор школы:

_____/Кыргыс И.Д./

Приказ № 58

от «__» ____ 2024г.

Рабочая программа
по учебному предмету «Родная (тувинская) литература»
на 2024-2025 учебный год

Степень обучения: основное общее образование

Уровень общего образования: базовый

Класс: 10

Срок реализации: 01.09.2024 – 30.05.2025г

Количество часов: в год - 34ч., в неделю – 1ч.

Рабочая программа разработана на основе примерного плана «Тыва аас чогаалы болгаш литературалары» для общеобразовательных учреждений 5-11 классы, К,2021г.

Учебник общеобразовательных организаций Е.Т.Чамзырын, А.Х.Херел, Тыва чогаал, К,2022г.

с.Арыг-Бажы, 2024 г.

Тайылбыр бижик

10-11 класстарга төрөөн чогаалга ажылчын программада кирген чогаалдарның даңзын Куулар Д. С болгаш Монгуш А. М -ның тургусканы “Тыва аас чогаалы болгаш литература” (Кызыл 1994) программасынга даянып тургускан. А амгы үениң негелдезин езугаар ажылчын программаның тургузуун бижиирде, ортумак ниити өөредилгеге хамаарыштыр РФ-тиң ФКӨС-түн негелделеринге, сорулгаларынга даянып, Е.Т.Чамзырын, А.Х.Херел, Л.Х.Ооржак оларның парлатканы “Тыва аас чогаалы болгаш литература” (Кызыл, 2022) деп чижек программасын удуртулга кылган.

Школага тыва аас чогаалы болгаш литератураны өөредириниң сорулгалары

Өөредилгиз:

- чогаал сөзүглелиниң тургузуун, уран-чеченин, ооң дылының онзагай талаларын, идея-тематиктиг утказын, композициязын ханы сайгартып;
- чогаалдың теориязының эге билиглеринге даянып, чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн чыып;
- чечен чогаалдың онзагайын уран чүүлдүн өске хевирлери-биле деңнеп, орус болгаш өске-даа чоннарның литературазында тыва чогаалдарның идея-тематиказы-биле хөөннөш уткалыг чогаалдарны деңнеп;
- чогаал сайгарарынга ажыглаар янзы-бүрү медээ-сүмелерни (Интернет четкизи, словарьлар, библиографтыг справочниктер, энциклопедиялар) ажыглап сайгарарын өөредир.

Сайзырадыр:

- уругларның амыдыралче бот-тускайлаң медреселдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга-шинээн;
- аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказынга дүүштүр шын ажыглап, сайгарарын сайзырадыр.

Кижизидилгелиг:

- сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;
- кижилерге, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг;
- хамааты бот-медресели бедик; ада-чурт төөгүзүн үнелеп билир;
- номчулгага сонугалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун амыдыралдың кандыг-даа байдалында камгалап билир кижини кижизидер.

Тыва аас чогаалы болгаш литература эртемнериниң утказы болгаш тургузуу

Чечен чогаал кижиниң сагыш-сеткилиниң хөй янзы талаларын эскерип шинчилээринге, амыдыралды үнелээринге, долгандыр турар бойдуска хумагалыг болурунга өөредир. Ынчангаш литература, уран чүүлдүн өске-даа хевирлери дег, уругларның мөзү-бүдүжүн хевирлээринге болгаш эстетиктиг көрүжүн быжыглаарынга салдарлыг.

Тыва аас чогаалы болгаш литература – Тыва Республиканың школаларында кол эртемнерниң бирээзи. Ук эртемнерни өөредириниң кол сорулгазы – аас чогаалы тыва чоннуң ада-өгбелериниң чүс-чүс чылдарда чогаадып, сайзырадып келген сөстүн уран чүүлү деп билиндирбишаан, чогаалды амыдырал-биле холбап, ханы сайгарып билир; бүгү талалыг сайзырангай, бедик культуралыг, тыва болгаш хөй националдыг Россия

чоннарының культуразын, ооң байлаан, найыралын үнелеп билир; чараш мөзү-бүдүштүг, бодунуң үзел-бодалын, хамааты туружун камгалап шыдаар хамааты кижини хевирлээри.

Тыва чогаалдың өзээн национал литератураның алдын фондузунда кирген чогаалдар тургузуп турар. Уругларның делегей көрүүшкүнүн, эстетиктиг негелделерин, хамааты туружун хевирлевишаан, бодунга болгаш долгандыр хүрээлелге чөптүг хамаарылгалыг, шүгүмчүлелдиг болурун чогаал кижизидер. Чечен чогаал-биле харылзаа угаап-боданырының арга-шинээн сайзырадыр, чогаалчының делегейи-биле, ооң чогаал бижиир аян-хөөнү-биле чоок таныжары болур. Чоннуң амыдыралчы байлак дуржулгазындан укталган аас чогаалы, орус болгаш делегейниң классиктиг литературазы, тыва чоннуң эрте-бурунгудан бээр онзагай культуразы кижиниң мөзүлүг аажы-чаңын үнезин хевирлээр, чогаал делегейи-биле харылзааны быжыг тудар. Ук харылзаалар уругларны орус болгаш делегей литературазының шылгараңгай чогаалдары-биле таныштырарынга, тыва чогаалды кожа-хелбээ чоннарның чогаалдары-биле деңнеп сайгарарынга, оларның чоок болгаш ылгалдыг талаларын тодарадып билиринге өөредир.

Чечен чогаалда уран сөстүң дузазы-биле чураан амыдыралдың илереп келирин чүгле сеткил хөлээшकिनниг эвес, а медреселдиги-биле сайгарып билирин өөредир. Чечен чогаалды төөгү, философия, психология, педагогика, уран чурулга эртемнери-биле чергелештир көрүп болур. Ону «кижи дугайында эртем», «амыдыралдың ному», «уран-чечен шинчилел» деп адап турары анаа эвес.

Тыва чогаал эртеми ниити филологияның тыва дыл эртеми-биле сырый холбаалыг. Уругларның чугаа сайзыралынга, чугаа культуразынга, хөй-ниити харылзаажылгага тыва чогаал эртеминиң салдары улуг. Чечен чогаалдың дылы дыл эртеминиң бүгү адырлары-биле холбаалыг болганда, уруглар сөстүң эстетиктиг функцияларын сайгарар ужурлуг.

10-11-ги класстарга тыва чогаал программазының кол сорулгазы – уругларның чогаал талазы-биле эге болгаш ортумак класстарга алган билиин улам ханыладып, школаның тус-тус угланыышкыннарынга дүүштүр өөредип таныштырары. Чаа үениң школалары үстүкү класстарга ниити (үндезин) билигнин, профильдиг хандыр өөренириниң дээш оон-даа өске угланыышкыннарга дүүштүр өөренирин сүмелеп турар болганда, үстүкү класстарның өөреникчилеринге тыва чогаал талазы-биле билигни чаңгыс аай программа-биле бээри болдунмас.

Ортумак (долу) ниити өөредилгениң 10-11 класстарынга амгы тыва литератураның төөгү-реалисчи барымдааларлыг шилиндек чогаалдарынга даянып, чоннуң езу-чаңчылдарын, үзел-бодалдарын көргүскен, уругларның эстетиктиг таалалын оттурар, делегей көрүүшкүнүнче, ниитилел сайзыралынче, кижилер аразында харылзааларының болгаш оларның амыдыралдың кол философчу утказынче угланган критиктиг боданыышкынын сайзырадыр чогаалдарны шилээн.

Үстүкү класстарга литература-теориялыг, литература-критиктиг ажылдарны бот-тускайлаң номчуп сайгартыр. Литературлуг угланыышкыннарның ылгавырының дугайында теоретиктиг билиглерин делгем өөредир. Чогаалдың идея-тематиказын, уран-чеченин өске эртемнер-биле холбап, ханы сайгартыр. Аас болгаш бижимел чугааның нормаларын сагып, эртем-шинчилел ажылының эгезин өөредир.

Уругларга чогаалчы болгаш чогаал дугайында медээни боду дилеп тывар, шинчилээр, эртем угланыышкынныг бот-тускайлаң ажылдаар арганы бээр. Интернеттен медээлерни литература кичээлдеринге уругларның интеллектуалдыг сайзыралын бедидеринге, номчулгага сонуургалын идепкейжидеринге, чогаал талазы-биле культуразын бедидеринге ажыглаар.

Тыва Республиканың өөредилге албан черлеринге кол ниити өөредилгеге регионалдыг базистиг өөредилге планы ёзугаар төрөөн (тыва) чогаал эртемин 68 шакта өөредирин көрүп турар. Универсалдыг профилдиг (вариант 2) угланыышкынныг класстарга төрөөн (тыва) чогаал эртемин өөредир шактар үлелгезиниң бердингени: 10 класска – неделяда 1 шак, чылда 34 шак; 11 класска – неделяда 1 шак, чылда 68 шак

Тыва чогаал эртемин өөредириниң түңнелдери

Өөредилгениң *бот-тускайлаң түңнелдери* өөреникчиниң үзел-бодалын бот-тодарадып, бот-сайзырадып, бо-углап билиринче, өөренириниң чугулазын, чаа билиглер шингээдип алырын медреселдиг-биле угаап билиринче, хөй чоннарның аразынга хууда болгаш хамааты туружун быжыглап, амыдыралчы планнарын тургузуп. Ону боттандыраарынче угланган болур.

Предметтиг түңнелдер кижиниң ажыл-херээниң дараазында байдалдарынче: эртемниң спецификазын медресеп билип алырынче, чаа билиглерни чедип алырының янзы-бүрү аргаларын ажыглап шингээдиринче, теориялыг билиглерни амыдырал-биле холбап өөредиринче, эстетиктиг көрүштү хевирлээринче угланган болур.

Метапредметтиг түңнелдер өөреникчилерге чогаал эртемин өске эртемниң теория-практиктиг билиглери-биле чергелештир өөредиринче, өөренириниң бот-тускайлаң, коммуникативтиг (харылзаа тудуп, чугаалажып билириниң) регулятивтиг (бот-угланыышкынныг), чаа билиг алырының аргаларын шингээттиреринче угланган болур.

Тыва чогаал эртеми 10-11 класстарга хронологтут, проблема-тематиктиг принципке үндезилеттинип ажылдап кылдырган. Үндезин билиглери – *чечен чогаалдың проблемазы, чечен чогаал болгаш номчукчу.*

Тематиктиг планнаашкын

№	Темалар болгаш эгелер	Шагы	Чугаа сайзырадылгасы	КДН	Чогаал теориязы
1	Тываның Россияга каттышканы болгаш тыва литератураның улам ыңай хөгжүлдизи	1			
2	Чогаал теориязы	6	3		3
3	С.К. Токаның чогаадыкчы	2			

	намдары				
4	С.А. Сарыг-оолдун чогаадыкчы ажылчорудулгазы.	3		1	
5	С.Б. Пюрбюнүн чогаадыкчы намдары	4		1	
6	Олег Карламович Саган- оол. Намдары, чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы.	4	1		
7	И.У.Бадра, С.Ө. Тамба, К.Тоюн	5			
8	Тыва чогаалчыларның очулгазында А.С. Пушкин, М.Ю.Лермонтов2	2			
9	С.С. Сюрюн-оолдун чогаадыкчы ажылчорудулгазы	3			
	М.Б. Кенин- Лопсанның амыдыралы болгаш чогаадыкчы ажил- чорудулгазы.	3			
	Ю.Ш. Кюнзегештин амыдыралы болгаш чогаадыкчы ажил- чорудулгазы	1			
	Ниитизи-биле	34	4	2	4

10 класска тыва чогаал кичээлдерин чорударының календарь-тематиктиг планы.

№	Кичээлдерин темалары	Шагы	Өөреникчилерниң кылыр ажыл-чорудулгазының кол хевирлериниң чижек-тайылбыры	Эрттирер хүнү, айы	
				План да	Факт
1	Тыва литературан ын хөгжүлдөзү.	1	Тыва литература XX вектин эгезинде сайзыралы Тыва литературлуг критиканың сайзыралы-биле таныштырар, ооң тыва литератураның хөгжүлдөзүгө ролу.	03.09	
2	Салчак Калбак-Хөрекович Токаның амыдыралы, чогаалдыкчы ажыл-чорудулгазы.	1	Чогаалчының амыдыралы, намдары Тываның хөгжүлдөзүгө чогаалчының ролу. Чогаалчының чогаалдыкчы ажылының дугайында, чогаал ажылы, күрүне ажылы. Тываның хөгжүлдөзүгө чогаалчының ролу. Ооң чогаалдарының бот-тускайлаңы, Тар-ның үезинде болгаш Тыва АССР үезинде ниитилелдин амыдыралының дугайында.	10.09	
3-4	С.К-Х.Токаның «Араттың сөзү» деп романының ийиги номундан эгелер: «Он сургуул»; «Улуг ужал», «Улуг Москва, амыр-ла»; «Улуг өөредилге эгелээн»	2	Эгелерниң иштиги темаларын боду тодарадып билир. Номчаан эгелериниң утказын, ында болуушкуннарга хамаарылгазын илередип билири, ында болуушкуннарга тайылбыр берип шыдаары, ол үениң төөгүлүг болуушкуннарынга хамаарылгазы, ону сайгарып билири. Тываның төөгүзү-биле чогаалда болуушкуннарның холбаары. Айтырыгларны сайгарар, мөзү-бүдүштүң сорук киришкени, чогаалдың омур-хевирлери, композициязының онзагайы, дылдың уран-чечени, аргалары, чурумалдыг аргалары.	17.09 24.09	
5	Чогаал теориязы: соцреализм, реализм	1	Уран чүүлдүң болгаш литератураның уран-чечен аргалары болур социалисттик реализм деп билиглерни тодарадыры. Чечен чогаалда социализмниң идеалдары. Медээлерни	01.10	

			шын ажыглап, ону сайгарып, эде көрүп, шын шилип тывар сорулгалыг тайылбырлыг, сактыышкынныг, сайгарылгалыг чогаалдар-биле ажылдап билир.		
6-7	С.А. Сарыг-оолдун чогаадыкчы ажылчорудул газы. С.С. Сарыг-оол «Аңгыр-оолдун тоожузу». Шүлүктөр: «Ынакшыл», «Чараш карак», «Үрезинчиге ш». Шүлүглел «Алдын-кыс»	2	С.А. Сарыг-оолдун проза, шии, шүлүк чогаалынга киирген үлүгхуузу. «Аңгыр-оолдун тоожузу» деп романда Тываның төөгүзү. Тыва чоннун ёзу-чаңчылдарын, делегей көрүүшкүнүн чогаалдың тема, идеязын дамчыштыр чончу дыл-биле авторнун ажытканы. Чогалды сайгарарынга, шинчилээринге бот-тускайлаң, бөлүктеп болгаш шинчилээр ажылдарын чорудары. Кол маадырнын омур-хевирин чечен сөстүн күжү-биле көргүскени. С.Тока биле С. Сарыг-оолдун бот-намдарлыг чогаалдарының деңнелгелиг сайгарылгазы С.А. Сарыг-оолдун шүлүктериниң идея-тематиказы, тургузуу, утказы, уран-чечени. «Алдын-кыс» деп шүлүглелдин бижиттинген төөгүзү, тургузуу, омур-хевирлер	08.10 15.10	
8	С.А.Сарыг-оолдун «Алдын-кыс» деп шүлүглелиниң композиция болгаш сюжеди	1	Чогаалдың композиция болгаш сюжеди. Дылының улусчузу. Шүлүглелдин адының символиктиг утказы. Композицияның элементилериниң (пейзаж чурумалының, портрет чурруунун) аргалары, чогаалдың идея-тематика илередиринге салдары. Алдын-кыстың төлептиг аажы-чаңы, амыдыралчы көрүжүнүн делгеми. Шүлүглел болгаш номчукчу. Чогаал критиктериниң сайгарылгалыг чүүлдери.	22.10	
9	Чогаал теориязы: чечен чогаалдың кол-кол методтары	1	Чечен чогаалдың методтарының дугайында билиг. Чогаал методун илередириниң кол аргалары: чогаалдың шынныы, чогаалчының делегей көрүүшкүнү, чогаал бижиириниң талазы-биле уран	29.10	

			мергежилдин база чогаадыкчы салым-чаяяны. Уран чүүлге хамаарыштыр тускай угланыышкыннар. Литературлуг агымнарның: романтизм, реализм, натурализм, символизм, авангардизм, модернизм, социалистиг реализм, постмодернизм. Тыва литератураның хөгжүлдезинге литературлуг агымнарның салдары. Очулга.		
10	Сергей Бакизович Пюрбюнуң допчу-намдары, чогаадыкчы ажыл-чорудуу	1	«Чаңгыс сөс дээш», «Күскү сесерликке». Тыва литератураның хөгжүлдезинге С.Б.Пюрбюнуң үлүү. Шүлүкчүнүң допчу намдары. Шүлүк болгаш шүлүкчү дугайында тема. «Чогаалчының човалгазының аар ижи...». Уран сөс-биле ажылдың нарыны, ниитилел мурнунга харыысалгалы. Чогаалчының үнүнүң күжү.	12.11	
11	С. Б. Пюрбюнуң шүлүк чогаалы	1	Чогаалчының шүлүктери. «Күскү сесерликке», «Чуртталганың аялгазы». С.Б.Пюрбюнуң ынакшыл лириказы. Идея болгаш ону илередирииниң уран-чечен аргалары: деталь, чурумалдыг оворлар. «Чуртталганың аялгазы». Лириктиг маадыр, ооң амыдырал дугайында философчу бодалдары. Шүлүктүң бижиттингениниң онзагайы. Шүлүктерниң аянныг номчулгазы. Сайгарылгазы.	19.11	
12	С. Б. Пюрбю «Үем болгаш үе-чергем дугайында». 1,2 эгеzi	1	Шүлүглелдин 1,2 эгезиниң сайгарылгазы, бижиттинген төөгүзү. Тоожукчу маадыр – төөгүнүң дириг херечизи. Чаа Тыва, ооң сайзыралче бурунгаар базымнары. Шүлүглелдин уран-чечени, идеялиг утказының чураанының күштүү, тургузуунуң онзагайы. Чогаал маадырларының аттарының символиктиг ужур-утказы. Оларның шүлүглелдин идеялиг ужур-утказын илередириинге салдары.	26.11	

13	С.Б.Пюрбю «Үем болгаш үе-чергем дугайында». 4,5,6	1	Тоожулалдың чечен девискээрин, үезин, чаа амыдыралче, сайзыралче базымнарын чураануран аргалары; шүлүглелдин дылының чеченин, чедингирин; үлегер домактарны чөптүг ажыглаанын; кижизидикчи салдарын тодарадып, бадыткап билир.	03.12	
14	Олег Карламович Саган-оол. Намдары, чогаадыкчы ажыл- чорудулгазы. «Дөспестер» деп роман. (1,3,6,7 эгелер)	1	О.К.Саган-оол – сураглыг тыва прозачыларның бирээзи. "Ужуражыышкын" – баштайгы чечен чугаа. Документалдыг тоожулары: «Баян-Таланың кижизи», «Кежиктиг сылдыс». Очерк жанрында бижиттинген чогаалдар. «Малчын арат Сандый», «Арат чоннуң мурнундан». Очерктерниң төөгүлүг уjur-дузазы, уран-чечен онзагайы. Көшкүн тыва чоннуң амыдыралында чуртталгаларны, бөдүүн арат кижиниң овур-хевири чуруурда, чогаалчының ажыглаан уран аргалары, бот- тускайлаң көрүжү. О.К.Саган-оолдуң чогаалдарының пафозу. Тыва роман бижиириниң сайзыралынга киирген үлүү. «Дөспестер» - көдээ ажыл-ишти суртаалдаан, чогаадыкчы аныяктарны деткээн, амыдыралче чаа көрүш-биле бижиттинген чогаал.	10.12	
15	О. К. Саган- оол «Дөспестер». Хеймер-оол биле Боражыктың овур- хевирлери. (20,21,26,27 эгелер)	1	Чогаалда мал ажылынга аныяктарның сонуургалын, бедик идепкейин көргүскени. Романның идеялиг угланыышкыны, тематиктиг уг-шии. Кол маадыр Хеймер-оолдуң омур- хевири. Аныяк зоотехниктиң ажыл- херек аайы-биле туруштуу, хууда амыдыралынга кижизии, топтуу. Боражыктың омур-хевири. Колхоз даргазының чаңында төлептиг чүүлдер: туруштуу, дагдынган ажыл- херээнге бүрүн бердингени, эш- өөрүнгесагыш човаачалы. Агар-оолдуң овур-хевири. Ооң ажылынга хамаарылгазы чаа чүүлдү хүлээп билбези, эргижирээн	17.12	

			билишкиннерден болгаш теориядан уштунуп шыдавайн чорууру, талалакчы эвес кижилер-биле ажылының чараш эвес талалары. Романның дылының уран-чечени.		
16	О.Саган-оолдун «Дөспөстөр» деп романында мал ажылынга аныктарның сонургалын көргүскени. (34,35,36 эгелер)	1	Тывага хой ажил-агыйын хөгжүдөрининг талазы-биле эртемге үндөзилээн чидиг маргылдаалыг айтырыгларны көргүскени болгаш бөгүнгү Тывада мал ажылының сайзыралы.	24.12	
17	Угаап бодышкынның чогаадыг «Хеймер-оол – бдунун үезининг маадыры»	1	Номчаан чогаалга даянып бодунун бодалын илередип билир, чогаалдың хны утказы, бижимел чугаазын сайзырадыры.	14.01	
18	И.У. Бадраның допчу-намдары. «Арзылан Кудерек». Бирги кезээ.	1	И.У. Бадраның тыва литератураның, культураның сайзыралынга кириген үлүг-хуузу. «Арзылан Кудерек», «Ужудукчу Кидиспей» деп романдары, уругларга бижиттинген «Алдын-Мыйыс» деп тоолдар номунун онзагайы.	21.01	
19	И.У. Бадра «Арзылан Кудерек». Ийги кезээ.	1	«Арзылан Кудерек» - деп номнун төөгүлүг роман. Тыва арат чоннун делегей көрүүшкүнүнүн делгеми, төрөөн черинге ынаа болгаш хумагалы. Чоннун бот-тускайлан күрүне тургузуп алыр дээн күзел-соруу. Чонунун алдар-адын, чаңчылдарын, сүлдө-сүзүүн, мерген угаанын чурт иштинге-даа, чурттан дшкаар-даа камгалап чораан тыва мөге Кудеректин омур-хевирин. Чөптүг чорук дээш, төрө херээнинг демисели	28.01	

			дээш, мөгө салым-чаяанын Күдеректин ниитилел херээнге кириштирип чорааны, бот-национал туружун илередип шыдаар мөзү-шынарының үлегерлии. Тыва, моол, алтай, казах, хакас, орус мөгелер аразында найырал. Тыва улустун салгалдар, төрөл-аймак аразында харылзааларын чедимчелиг көргүскени. Чогаалда овур-хевирлерниң чуруттунганының онзагайы, дылының уран-чечени. Чогаал болгаш амгы үе. Аныяк салгалдың күш-дамыр сайзырадырынга база национал бот-медерелин хевирлээринге кижизидикчи салдары.		
20-21	С.Ө. Тамбаның чогаадыкчы ажылчорудул газы. С.Ө. Тамба «Мээң байым», «Амыдырал хеми», «Сөзүм утпа», «Капитан Гастеллога», «Аалдап четсе». Тоожу «Амыргалаар»	2	С.Ө. Тамбаның тыва литературага киирген үлүү, чогаадыкчы ажылчорудулгазының үндезиннери. Шүлүктериниң идея-тематиказының делгеми. Мөзү-шынар темазын ажытканы. «Мээң байым» деп шүлүүнүң бижиттингениниң онзагайы, кижизидикчи ужур-утказы. «Сөзүм утпа» деп шүлүктүн ыры апарганы. «Амыргалаар» деп тоожунун тыва литературада туружу. Тоожуда кижиле бойдус темазы. Овур-хевирлерниң бот-тускайлаңын, сюжеттиг шугумунун онзагайын бөлүктөп сайгарары	04.02 11.02	
22	К.Ч. Тоюннун чогаадыкчы ажылчорудул газы. Шүлүктер: «Көгерим», «Ыраажы кыс»	1	К.Ч. Тоюннун тыва литератураның хөгжүлдезинге киирген үлүү, чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының үндезиннери. Шүлүктеринде төрөөн чер, ынакшыл, кижиле болгаш бойдус, улусчу чаңчылдарны көргүскени. «Ыраажы кыс» деп шүлүктүн темазы, лириктиг маадырның херээжен кижиге чылыг, чымчак хамаарылгазы, психологтуг деталь дузазы-биле	18.02	

			маадырның иштики делегейин ажытканы.		
23	Тыва чогаалчыларның очулгазында А.С. Пушкин. А.Пушкин «Тураскаал», «Сибирьже», «Хоругдаттырган кижиге». Роман «Евгений Онегин».	1.	Тыва литературада А.С. Пушкиннің чогаалдары. Шүлүктер: «Тураскаал», «Сибирьже», «Хоругдаттырган кижиге», роман «Евгений Онегин». Чогаалдар биле бөлүктөп таныжары: чогаалдарның тема болгаш идеязы, омур-хевирлерининг онзагайы, тургузуу, уран-чечени. С. Б. Пюрбюнүн очулгазынын боттускайлаңы.	25.02	
24	Тыва чогаалчыларның очулгазында М.Ю. Лермонтов. М.Ю. Лермонтов «Салгын хемези», «Булуттар», «Төрөөн чурт».	1	Тыва литературада М.Ю. Лермонтовтун чогаалдары. Шүлүктер: «Салгын хемези», «Булуттар», «Төрөөн чурт». Очулгаларның дээшти. Лириктиг шүлүктернинг бижиттинген онзагайларын тодарадыр	04.03	
25	С.С. Сюрюн-оолдун чогаадыкчы ажылчорудулгазы. С.С. Сюрюн-оолдун лирикасы. Шүлүктер: «Көк-көк даглар», «Ак». Роман «Ногаан ортулук»	1	С.С. Сюрюн-оолдун чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы. Төрөөн черчурт, ынакшыл лирикасы «Ногаан ортулук» деп романның тема, идеязы, композициясы. Романда көдүрттүнген чидиг айтырыг. Чогаалда, бойдус чурумалының кол бодалын илередиринге салдары. Аныктар дугайында бодал, аңаа хамаарыштыр тоожукчу маадырның туружу. Чогаалдың дылынын онзагайы, уран-чечен аргаларның ажыглалы.	11.03	

26-27	С.С. Сюрюн-оол роман «Тывалаар кускун»	2	«Тывалаар кускун» - С.С. Сюрюн-оолдун сөөлгү романы. Романның идеялиг пафозун авторнуң илереткени. Үениң аайы-биле кижилерниң угаан-медерелинде өскерлишкиннерин тыва улустун езу-чаңчылдарынга даянып чурааны. Кол мадырның аажы-чаңын, тура-соруун көргүскени. Чогаалда бойдус камгалалының темазын болгаш чүдүлге-сүглелдерин чырытканы. Чогаалдың композициязының хөй адырлыгы, сюжеттиг шугумунун онзагайы, уран-чечен дылы. Чогаалга хамаарыштыр литература-критиктиг ажылдар-биле таныжылга	18.03 01.04	
28-29	М.Б. Кенин-Лопсанның амыдыралы болгаш чогаадыкчы ажыл-чорудулгазы. Сонеттер. Роман «Чүгүрүк Сарала»	2	М.Б. Кенин-Лопсанның амыдыралы болгаш чогаадыкчы ажылчорудулгазының хөй талалыгы. Тыва литературада ийиги салгалдың чогаалчыларының аразындан ылгалып үнүп келген онзагай салымчаяанныы. Чогаалчының сонет жанрынга киирген үлүү. «Чүгүрүк Сарала» деп романның бижиттинген төөгүзү. Баштайгы тыва роман дугайында чогаал сайгарыкчыларының үнелеледери. Романда чоннуң ол үеде чаа амыдырал дээш демиселин Саадактың ажылхерээн дамчыштыр көргүскени. Кол маадырның күзелдери, ооң улусчу революцияны, Россияның чону-биле найыралды хүлээп алганы, амыдыралга тура-сорукутуу. «Чүгүрүк Саралада» тыва чоннуң езу-чаңчылдарын чурааны. Фашистиг халдакчылар-биле маадырлыг демисежип турар Кызыл шеригге белек чорудуп турган тыва араттарның бедик турасоруктуун көргүскени. Тыва чоннуң чылга малга ынаа. Чанчык биле Долааннаның аразында харылзаазы. Чогаалдың композиция болгаш сюжеди, дылының уран-чечени	08.04 15.04	

30	Роман. Тыва литературан ың сайзыралының төөгүзүндө роман жанрының төрүттүнгени болгаш сайзыралы. Жанрларның хөй янзылыы.	1	Тыва литературада роман жанрының тывылганы. Өске жанрлардан ылгалы: сюжединиң делгеми, элээн каш салгалдың амыдыралын ханы төөгүлүг байдалдар-биле холбап чурааны, уран-чечен үе болгаш девискээр, болуушкуннарның делгеми, композициязының нарыны. Роман жанрының хевирлери: социал-психологтук, философчу, төөгүлүг, фантастиктиг, шүлүктээн-роман дээш оон-даа өске. Романның кезектеринин аайы-биле янзылары: роман-дилогия, роман-трилогия... Тыва литературада эң баштайгы роман, ук жанрның сайзыралы	22.04	
31	М.Б. Кенин-Лопсан роман-эссе «БуянБадыргы	1	Тыва литературада бирги роман-эссе. Романның тургузуу. Тываның төөгүзүндө билдингир чурт баштаңчызының овур-хевирин барымдаалыг саавырларга даянып, уран-чечен көргүскени. БуянБадыргы ноянның амыдыралы: элээди чаш үези, эртем чедип алганы, өг-бүле байдалы. Кол маадырның иштики делегейин ажыткан аргалар: портрет, монолог, сөөлгү шүлүктери. Роман-эссе дугайында сайгарылгалыг чүүлдер	29.04	
32	Ю.Ш. Кюнзегештин амыдыралы болгаш чогаадыкчы ажил-чорудулгазы. Шүлүктер: «Саргатчай», «Тожу кижини хоорайда», «Шүлүктериниң дөзези», «Арат оглу ужуп үнген», «Ожук	1	Ю.Ш. Кюнзегештин чогаадыкчы ажил-чорудулгазында чугула онзагай арыннар. Авторнуң шүлүктеринде кижиниң чер-чуртунга эргеленген сеткилин илереткени, бижиир аяны, уран-чечен дылының байы. «Саргатчай» деп шүлүкте ынакшыл темазын ажытканы, антитеза аргазының ажыглалы, эге болгаш төнчү аяннажылгалар. «Шүлүктериниң дөзези» деп чогаалында авторнуң үш одуруг шүлүктерин ожук дажындан дөзелээнин чурааны. «Тожу кижини хоорайда» деп шүлүктүн тургузуунун онзагайы. Шүлүкте ожук даштарын идеялиг утказынга дүүштүр бөлүктөп	06.05	

	даштары», «Шүлүкчүнү ң орнукшулу ыржым, шириин»		бижээни. Лириктиг маадыр - тожу кижиниң аажы-чаңы. «Арат оглу ужуп үнген», «Ожук даштары», «Шүлүкчүнүң орнукшулу ыржым, шириин» деп чогаалдарыңа долу литературлуг сайгарылгаларны чорудары-биле бөлүктеп ажилдаары.		
33	Тыва литературлуг критиканың сайзыралы болгаш амгы үеде байдалы	1	Чечен чогаал сайгарыкчыларының шинчилелдиг ажилдарының дугайында кыска допчулал. Тыва литератураның төөгүзүндө сайгарылгалыг чүүлдерниң эң баштай көстүп келгени. Тыва литератураның баштайгы шинчилекчилери: А.К. Калзан, М.А. Хадаханэ, Д.С. Куулар болгаш өскелерниң-даа сайгарылгалыг ажылдары. Амгы тыва литературада чогаал шинчилекчилери, оларның кол- кол ажилдары	13.05	
34	Тыва чогаалдың сайзыраарын га орус дылдыг чогаалчылар ның салдары.	1	Чогаалчылар С.П. Щипачёвтуң, В.М. Кожевниковтуң С.П. Гудзенконун, А.А. Прокофьевтиң Тывага кээп чорааны. Тыва болгаш орус литературлуг харылзаалар.	20.05	
	Ниити шагы:	34			

Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери

Өөредилге номнары, техниктиг херекселдер, таблицалар, схемалар ортумак (долу) ниити өөредилгениң сорулгаларын күүседиринге чугула херектиг өөредилге-методиктиг комплексти тургузар. Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери санитар эпидемиологтут дүрүмнөр болгаш нормаларга дүгжүп турар ужурлуг (СанПиН 2.4.2.1.178-02).

Литература:

1. К. Х.Оргу,С. Х.Натпит-оол, Е. Т. Чамзырын. Тыва чогаал. 10 класс. Кызыл, ТывНУЧ., 2002
2. А.К.Калзан. Өзүлдениң демдектери. Кызыл: ТывНУЧ, 1991.
3. А.К.Калзан. Тыва литература. 8-10 класс. Кызыл: ТывНУЧ, 1987.
4. А.С.Төгүй-оол. Шинчилелдер. Кызыл: ТывНУЧ, 2001.
5. В.С.Салчак. Тыва чогаалчылар дугайында демдеглелдер. Кызыл: “Аныяк”, 2000.
6. В.С.Салчак. Уран сөстүң ужуу. Абакан: “Журналист”, 2010.
8. Д.С. Куулар. Тувинская поэзия. Очерк истории. Кызыл: ТКИ, 1970.
9. Д.С. Куулар. Төөгү болгаш амгы үе. Кызыл: ТывНУЧ, 1982.

Словарьлар:

1. Древнетюркский словарь. _ Л.: Наука, 1969.
2. Краткий словарь литературоведческих терминов. Под ред. Л.И.Тимофеева, С.В.Тураева. _ М.: Сов.энциклопедия, 1984.
3. Монгуш Д.А. Русско-тувинский словарь. _ М.: Русский язык, 1980.
4. Монгольско-русский словарь. _ М.: Улсын гадаад, Дотоодын Олон хэлний толь бичгийн хэвлэл, 1957.
5. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка. _ М.: Русский язык, 1988.
6. Ондар Б.К. Краткий словарь гидронимов Тувы. _ Кызыл: ТНУЧ, 1995.
7. Ондар Б.К. Топонимический словарь Тувы. _ Абакан: Изд-во ХГУ им. Н.Ф.Катанова,

Пронумеровано, прошнуровано
и скреплено печатью

Директор школы: _____

/Кыргыс И.Д./

